

บทที่ 11

การเรียนรู้ร่วม

(Mainstreaming)

ความหมาย

การเรียนรู้ร่วม (Mainstreaming) หมายถึง การจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนรู้ร่วมกับเด็กปกติ โดยคำนึงถึงความสามารถของเด็กเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้เด็กเหล่านี้มีโอกาสเรียนรู้และดำรงชีวิตในสังคมอย่างปกติ

นอกจากนี้การเรียนรู้ร่วม หมายถึง การจัดการศึกษาให้แก่เด็กพิเศษทุกคนเพื่อให้เด็กมีโอกาสเข้ารับการศึกษาที่เหมาะสม โดยมีขีดจำกัดน้อยที่สุด ตามแผนการศึกษารายบุคคล โดยที่ผู้ปกครองเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาหรือเรียกร้องสิทธิต่างๆ เพื่อให้เด็กพิเศษทุกคนมีปฏิสัมพันธ์อันดีต่อเด็กปกติ

ปรัชญาและแนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ร่วม

บ็องอร์ ตันปาน (2535, 3) ได้สรุปปรัชญาของการเรียนรู้ร่วมของนักการศึกษาไว้ดังนี้

1. มนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษา ดังนั้นจึงควรจัดการศึกษาให้แก่มนุษย์ทุกคนโดยไม่แบ่งแยกความบกพร่องหรือฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม

2. มนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกันในการอยู่ร่วมกันในสังคม ดังนั้นการเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียนและวัยเรียนเพื่อให้เด็กพิเศษอยู่ร่วมกับเด็กปกติอย่างมีคุณค่าและสร้างสรรค์สังคม เด็กเหล่านี้จะเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกัน

3. การเรียนการสอนในชั้นเรียนย่อมสนองต่อความแตกต่างของแต่ละบุคคล ดังนั้นการจัดเด็กพิเศษให้เรียนรู้ร่วมจึงควรมีการปรับปรุงการเรียนการสอนด้วยวิธีการและกิจกรรมที่หลากหลายที่เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อให้เกิดศักยภาพที่จะดำรงชีพอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

แนวคิดพื้นฐานของการเรียนร่วม

นักการศึกษาพิเศษได้สรุปแนวคิดสำคัญไว้ดังนี้

1. แนวการนำเด็กเข้าสู่สภาวะปกติมากที่สุด นับเป็นแนวคิดหลักของการศึกษาพิเศษในปัจจุบันที่จะช่วยให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษปฏิบัติกิจวัตรประจำวันทั่วไปได้ดีขึ้น
2. การจัดการเรียนการสอนเป็นรายบุคคล เป็นการจัดการการเรียนการสอนที่เหมาะสม สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของเด็กพิเศษแต่ละประเภทโดยมีการวางแผนและปฏิบัติตามแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP.)
3. การให้เด็กได้ปฏิบัติจริง
4. การประสานงานระหว่างวิชาชีพสาขาต่าง ๆ เป็นการประสานงานในการจัดการเรียนการสอนให้เด็กพิเศษอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอของวิชาชีพสาขาต่าง ๆ และครอบครัวของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ
5. การใช้หลักการวางเงื่อนไขหรือเสริมแรงของนักพฤติกรรมนิยม
6. การปรับตัวเข้าหากันระหว่างเด็กที่มีความต้องการพิเศษและสิ่งแวดล้อม

หลักการจัดการศึกษาให้กับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

พัฒนา ภาสบุตร (2531, 583) ได้เสนอหลักการจัดการศึกษาให้กับเด็กที่มีความต้องการพิเศษดังนี้

1. จัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักการ เป้าหมาย และจุดประสงค์ของหลักสูตร เช่นเดียวกับเด็กปกติ
2. เลือกวิธีสอนและจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอนให้สอดคล้องและเหมาะสมกับความต้องการและสภาพของเด็กพิเศษแต่ละประเภท
3. จัดเตรียมสื่อการเรียนการสอน คู่มือครู แบบเรียน วัสดุฝึกให้พอเพียงเพื่อช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจ

นอกจากนี้ ฮิวเวทท์ (Hewett, 1977 อ้างในศรีรินทร์ วิริยะสิรินันท์ 2535, 49) ได้สรุปหลักการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนร่วมไว้ดังนี้

1. ตั้งความคาดหวังว่าเด็กสามารถเรียนรู้ได้
2. ไม่ด่วนสรุปเอง
3. ให้เด็กได้เรียนรู้โดยผ่านประสาทสัมผัสให้มากที่สุด
4. ให้คำชี้แนะแก่เด็กปกติ

5. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีชีวิตชีวาเป็นรูปธรรม
6. ย้ำและทบทวนบ่อย ๆ เท่าที่จำเป็น
7. บูรณาการสิ่งต่างๆ เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน

ความสำคัญของการเรียนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2533, 20) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนร่วมไว้ดังนี้

1. เด็กที่มีความต้องการพิเศษมีโอกาสเรียนรู้ตามศักยภาพของแต่ละบุคคลและสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้
2. เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้มีชีวิตอยู่ในครอบครัวตามปกติ มีโอกาสประพฤตินในฐานะที่เป็นสมาชิกของครอบครัวโดยไม่เกิดความรู้สึกที่ถูกกีดกันแบ่งแยก
3. เป็นการลดภาระของรัฐบาลเพราะการจัดตั้งโรงเรียนพิเศษเฉพาะต้องใช้งบประมาณมาก
4. เด็กที่มีความต้องการพิเศษมีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนใกล้บ้าน
5. ทำให้สังคมมีความเข้าใจและยอมรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษว่ามีความสามารถเช่นเดียวกับเด็กปกติ ช่วยให้เด็กที่มีความสามารถพิเศษอยู่ร่วมในสังคมและมีโอกาสทำประโยชน์ให้สังคมเช่นเดียวกับคนปกติ

ประโยชน์ของการเรียนร่วม

ฮอทช์คิส (Hotchkis, 2527 อ้างในพิมพ์อำไพ พุกพิบูลย์, 2535,11) ได้สรุปประโยชน์ของการเรียนร่วมไว้ดังนี้

1. ทางด้านการเรียน เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้มีโอกาสเรียนตามระดับชั้นในโรงเรียนปกติและจะได้ฝึกทักษะต่างๆ มากกว่าเรียนกับเด็กพิเศษด้วยกัน
2. ทางด้านสังคม เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้มีโอกาสปรับตัวให้เข้ากับสังคมปกติได้ดีขึ้น มีสังคมที่กว้างขึ้น มีการยอมรับและเข้าใจเด็กที่มีความต้องการพิเศษมากขึ้น
3. ทางด้านเจตคติ เด็กปกติจะเกิดความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ และได้เรียนรู้ถึงความต้องการของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ส่วนเด็กที่มีความต้องการพิเศษจะมีความสบายใจและไม่เก็บกด จึงก่อให้เกิดเจตคติที่ดีต่อกัน

4. ทางด้านเศรษฐกิจ ในกรณีที่เด็กพิเศษสามารถเรียนร่วมในโรงเรียนปกติได้ รัฐบาลจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างโรงเรียนพิเศษเฉพาะ ทำให้ลดค่าใช้จ่ายและงบประมาณได้มาก อาจเพิ่มเพียงบุคลากรพิเศษตามความจำเป็นเท่านั้น ได้แก่ ครูสอนเสริม ครูเวียนสอน หรือครูการศึกษาพิเศษ พร้อมด้วยอุปกรณ์พิเศษเฉพาะอย่าง ส่วนโครงสร้างของระบบการบริหารและผู้บริหารยังคงเดิม

จะเห็นได้ว่าประโยชน์ของการเรียนร่วมดังกล่าวมานี้ เป็นการจัดการศึกษาที่ให้ประโยชน์แก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ เด็กปกติ บุคลากร และผู้บริหาร ซึ่งมีผลต่อนโยบายของรัฐประการหนึ่ง ส่วนอีกประการหนึ่งเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยการสร้างเจตคติที่ดีต่อกันระหว่างสมาชิกในสังคม

รูปแบบของการจัดการเรียนร่วม

แนวคิดที่เกี่ยวกับรูปแบบของการจัดการเรียนร่วม มีความแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวกับคนพิการหรือผู้มีความบกพร่องทางด้านต่าง ๆ ความขัดแย้งของผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ และนักการศึกษาบางกลุ่มมีความเห็นว่าเด็กพิเศษบางกลุ่มอาจมีปัญหาและอุปสรรคในการเข้าไปอยู่ในโรงเรียนปกติ จึงได้มีการพัฒนารูปแบบของการจัดการเรียนร่วม เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวให้มีขีดจำกัดสำหรับเด็กพิเศษที่เรียนร่วมให้น้อยที่สุด เพื่อประโยชน์สูงสุดในการเรียนร่วมของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

สำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร (2530,1) ได้เสนอรูปแบบการเรียนร่วม 5 รูปแบบดังนี้

1. เรียนร่วมในชั้นปกติ เด็กที่มีความต้องการพิเศษที่มีความพร้อมพอที่จะช่วยเหลือตนเองได้โดยไม่ต้องรับบริการพิเศษจะเข้าเรียนในชั้นปกติ แต่เด็กที่เรียนในชั้นปกติซึ่งยังไม่มีความพร้อมตามกำหนด จะได้รับบริการพิเศษบ้างตามความจำเป็น

2. เรียนร่วมในชั้นปกติมีครูเวียนสอน เด็กที่มีความต้องการพิเศษจะเรียนในชั้นปกติ โดยครูเวียนสอนจะมาสอนเสริมให้ตามความต้องการเฉพาะบุคคลหรือกรณีที่มีปัญหาเป็นกลุ่มย่อย

3. เรียนร่วมในชั้นปกติมีการเสริมวิชาการ เด็กที่มีความต้องการพิเศษมีตารางเรียนในห้องเสริมวิชาการ (Resource Room) โดยครูเสริมวิชาการเป็นผู้กำหนดการเรียนการสอนตามความจำเป็นพิเศษเป็นรายกรณีหรือเป็นกลุ่มย่อย

4. เรียนชั้นพิเศษร่วมกับเรียนร่วมในชั้นปกติบางเวลา โดยที่เด็กที่มีความต้องการพิเศษจะเรียนร่วมกับเด็กที่มีความบกพร่องประเภทเดียวกันกับครูประจำชั้นในชั้นพิเศษ แต่ในบางเวลาหรือบางวิชาจะไปเรียนร่วมกับเด็กปกติ เช่น ศิลปะ พลศึกษา หรือกิจกรรมพิเศษ

5. เรียนในชั้นพิเศษเต็มเวลาในโรงเรียนปกติ เด็กพิเศษจะเรียนในชั้นพิเศษที่มีความบกพร่องประเภทเดียวกันในทุกวิชาเต็มเวลา แต่จะมีโอกาสร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรกับเด็กปกติตามความเหมาะสม

กล่าวโดยรวมแล้ว การเรียนร่วมขึ้นอยู่กับระดับความพิการและความพร้อมของทางโรงเรียน ทั้งนี้โดยคำนึงถึงการที่เด็กจะได้รับประโยชน์จากการเรียนร่วมมากที่สุด ส่วนเด็กที่มีความต้องการพิเศษบางประเภทยังคงต้องให้เรียนในโรงเรียนเฉพาะ เช่น เด็กที่หูหนวก ถ้าจัดให้เรียนร่วมในโรงเรียนปกติจะได้รับประโยชน์ไม่เต็มที่เพราะจะมีปัญหาในการรับฟังและการสื่อความหมายในการสอน ดังนั้น วิธีที่เหมาะสมที่สุดคือโรงเรียนสอนคนหูหนวกหรือถ้าจะเรียนร่วมก็เป็นการจัดชั้นพิเศษเฉพาะในโรงเรียนปกติ

ในกรณีของเด็กหูตึงที่สามารถรับฟังและสื่อความหมายโดยการพูด ควรจัดในรูปแบบของการเรียนร่วมโดยให้เรียนในชั้นปกติ และรับบริการพิเศษ เช่น การแก้ไขการพูดหรือเรียนในชั้นพิเศษเฉพาะช่วงระยะเวลาหนึ่งก่อน และเมื่อสื่อความหมายด้วยการพูด การฟังได้ดีแล้ว จึงส่งเข้าเรียนร่วมในชั้นเรียนปกติต่อไป

สำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสายตาต้องให้ความรู้เพื่อการอ่านและเขียนด้วยภาษาที่เหมาะสมกับคนตาบอด คือ อักษรเบลล์ โดยให้เป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มก่อน ทั้งนี้ตามความจำเป็นและความเหมาะสมกับเวลา และผู้สอนเสริมวิชาการจะสอนเสริมให้ได้ (ศูนย์พัฒนาศึกษาแห่งชาติของประเทศไทย, ทบวงมหาวิทยาลัย, 2529)

การดำเนินงานการจัดการเรียนร่วม

ผู้บริหารโรงเรียนควรเป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนร่วมอย่างเพียงพอ และเข้าใจการปฏิบัติงานที่จำเป็นต่อการจัดการเรียนการสอน สำหรับการดำเนินงานด้านวิชาการสรุปพอสังเขปดังนี้ (ศูนย์พัฒนาศึกษาแห่งชาติของประเทศไทย, ทบวงมหาวิทยาลัย, 2529, 32)

1. การวินิจฉัยและการตัดสินใจเลือกเด็กที่มีความต้องการพิเศษ
2. การรับนักเรียน
3. การคัดแยกนักเรียน

1. การวินิจฉัยและการตัดสินใจเลือกเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

สิ่งสำคัญในการดำเนินงานการจัดการเรียนร่วมคือการวินิจฉัยและตัดสินใจว่านักเรียนคนใดมีความต้องการพิเศษ การวินิจฉัยและตัดสินใจมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ครูต้องทำการประเมินผลเด็กทุกคนในชั้นเรียนอย่างต่อเนื่อง และสัมพันธ์กับการเรียนการสอนว่าเด็กคนใดผิดปกติ ผลที่ได้จากจากการประเมินผลตามขั้นตอนนี้จะเป็นข้อมูลในการคัดเลือกเด็กเบื้องต้น หลังจากที่ครูได้สังเกตพฤติกรรมเด็กครูจะทราบปัญหาที่มีผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็กได้

ขั้นตอนที่ 2 หากครูยังไม่แน่ใจว่าเด็กที่พบบั้นมีความผิดปกติ ครูอาจประเมินตามขั้นตอนที่ 1 อีกครั้ง หลังจากได้คำตอบแน่นอนว่าเด็กมีความผิดปกติให้ดำเนินการต่อไปในขั้นที่ 3

ขั้นตอนที่ 3 ครูและผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ ช่วยกันรวบรวมข้อมูลความผิดปกติของเด็กอย่างละเอียดโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การทดสอบมาตรฐาน การสังเกตพฤติกรรม การเยี่ยมบ้านและการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง เป็นต้น

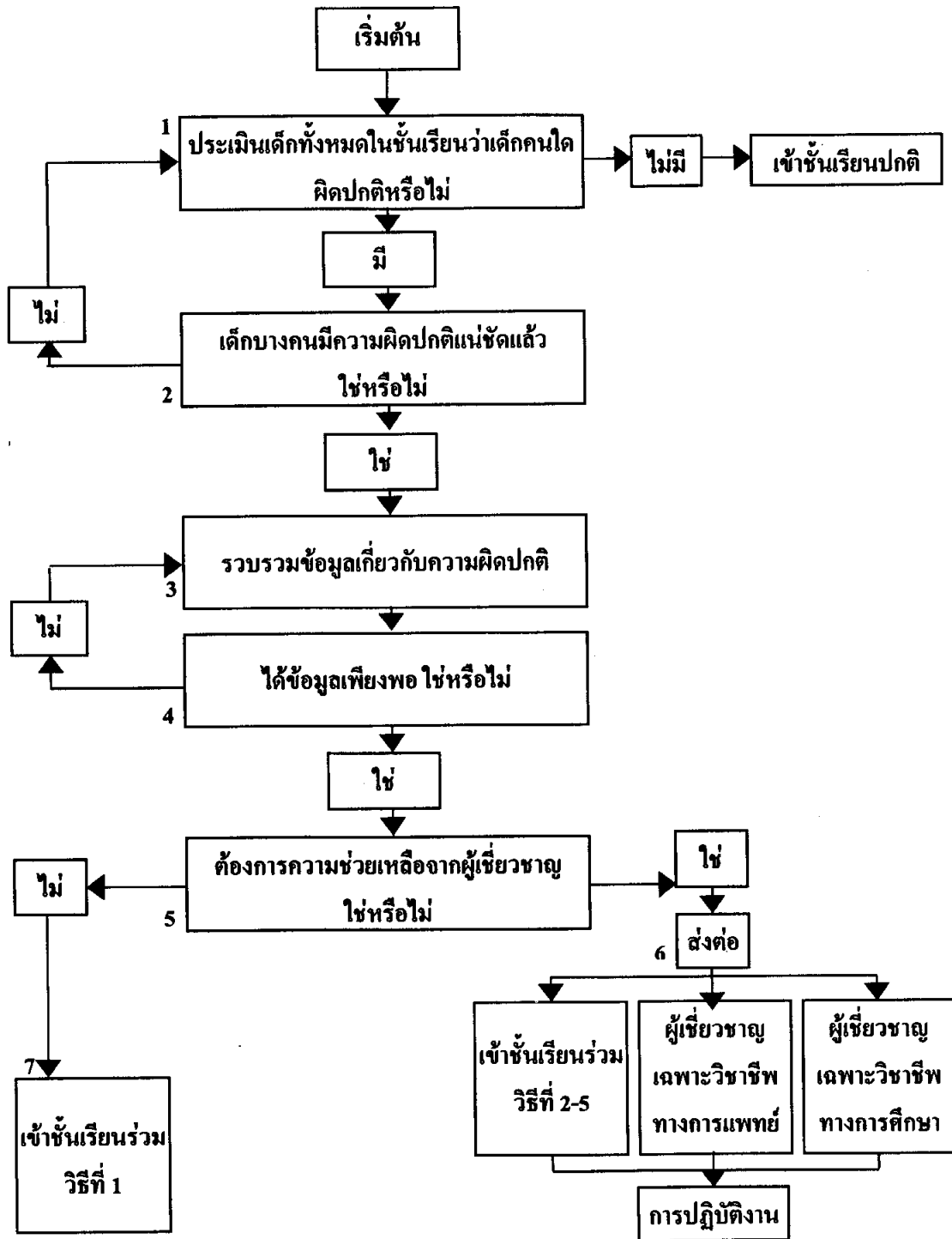
ขั้นตอนที่ 4 เป็นขั้นตอนที่คณะทำงานประเมินดูว่า ข้อมูลที่ได้มานั้นเพียงพอหรือไม่ ถ้ายังไม่พอก็ต้องทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในขั้นตอนที่ 3 ใหม่

ขั้นตอนที่ 5 พิจารณาว่า เด็กที่คัดเลือคนั้นควรได้รับความช่วยเหลือโดยวิธีใดบ้าง ถ้าเด็กมีความต้องการพิเศษถึงขั้นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญพิเศษ ครูจะส่งเด็กไปรับบริการพิเศษ

ขั้นตอนที่ 6 ในกรณีที่ตัดสินใจส่งต่อ ครูจะต้องเตรียมเอกสารและรายงานตามความจำเป็นเพื่อขอรับบริการพิเศษจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ถ้าตัดสินใจไม่ส่งต่อก็ต้องดำเนินการต่อไป

ขั้นตอนที่ 7 การปฏิบัติงาน ครูที่รับผิดชอบการจัดการเรียนร่วมจะต้องศึกษาหลักสูตร ปรับแผนการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเด็กเป็นรายบุคคล ประสานงานทั้งด้านการเรียนการสอนและวางแผนขอรับบริการพิเศษที่จัดอยู่ในโรงเรียนต่อไป

แผนภูมิ
การวินิจฉัยและตัดสินใจ

2. การรับนักเรียน

การรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเพื่อเข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

- 2.1 มีอายุในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ
- 2.2 ไม่เป็นโรคติดต่อที่อาจมีผลกระทบต่อบุคลากรในโรงเรียน
- 2.3 ไม่มีความพิการซ้ำซ้อนจนส่งผลให้เกิดความยากลำบากในการจัดการ

ศึกษา

- 2.4 เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน มีระดับการได้ยินระหว่าง 26-90

เดซิเบล

- 2.5 เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีระดับเชาห์นปัญญาระหว่าง 50-70
- 2.6 เด็กที่มีความบกพร่องทางสายตา
- 2.7 เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย

3. การคัดแยกนักเรียน

การคัดแยกเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ทางสายตา ทางสติปัญญา และทางร่างกาย เพื่อเข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติ เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก การคัดแยกเด็กที่มีความบกพร่องทำได้ 3 วิธีคือ

1) สังเกตพฤติกรรมของเด็ก เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ทางสายตา ทางสติปัญญา ทางร่างกาย จะมีลักษณะพฤติกรรมที่แสดงออกแตกต่างจากเด็กปกติที่ผู้บริหารและครูจะสังเกตได้

2) ตรวจสอบโดยครู เป็นการทดสอบอย่างไม่เป็นทางการ เพราะจะได้ข้อมูลที่ไม่ละเอียดมากนัก

3) ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ เป็นการตรวจสอบอย่างเป็นทางการ จะได้ข้อมูลที่ละเอียด เพราะมีเครื่องมือและอุปกรณ์ในการตรวจวัดครบถ้วน ตลอดจนมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะในการตรวจคือ โสต คอ นาสิกแพทย์ จักษุแพทย์ นักตรวจการได้ยิน นักแก้ไขการพูด นักจิตวิทยาคลินิกและนักกายภาพบำบัด

การจัดบรรยากาศการเรียนการสอนสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

การจัดชั้นเรียนไม่ว่าจะเป็นการจัดชั้นพิเศษโดยเฉพาะ หรือจัดแบบให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนร่วมกับเด็กปกติก็ตาม ควรเป็นห้องที่ไม่มีเสียงรบกวน หรือมีเสียง

รบกวนน้อยที่สุด เพราะจะทำให้เด็กเสียสมาธิ และจะเป็นอุปสรรคต่อเด็กที่มีปัญหาทางด้านการรับฟัง และเด็กที่มีความบกพร่องทางสมาธิและความสนใจ (ADHD.)

การจัดบรรยากาศในการเรียนการสอนสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษอาจรวมถึง

1. รูปแบบการจัดห้องเรียน
2. สื่อ อุปกรณ์และเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

รูปแบบการจัดห้องเรียน

1. รูปแบบการจัดห้องเรียนสำหรับชั้นพิเศษ อาจเป็นชั้นพิเศษสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษบางประเภท ห้องเรียนควรมีพื้นที่ใกล้เคียงกับห้องเรียนเด็กปกติ ห้องเรียนพิเศษ 1 ห้องควรประกอบด้วยเด็กที่มีจำนวนดังต่อไปนี้

เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา (ปัญญาอ่อน)	ห้องละ 8-10 คน
เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน	ห้องละไม่เกิน 15 คน
เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย	ห้องละ 8-10 คน

2. ห้องแก้ไขการพูด สำหรับเด็กที่มีปัญหาทางการพูด อาจมีขนาด 4 x 6 เมตร ใช้สำหรับฝึกพูดและแก้ไขการพูดเป็นรายบุคคล

3. ห้องกายภาพบำบัด สำหรับฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยเฉพาะเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย

4. ห้องเสริมวิชาการ คือห้องพิเศษที่มีสื่อการเรียนการสอนที่จะช่วยเสริมการเรียนรู้สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และมีครูที่มีความรู้ความชำนาญทางการศึกษาพิเศษประจำอยู่

5. ห้องน้ำ ควรมีปริมาณพอเพียงและใช้เกณฑ์เดียวกับเด็กปกติ ยกเว้นสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายต้องปรับห้องน้ำและห้องสุขาให้เหมาะสมกับสภาพทางร่างกาย

6. การจัดเตรียมบริเวณภายในโรงเรียน หากมีเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายเรียนร่วมควรปรับพื้นที่เสียใหม่ ให้มีทางลาดสำหรับรถเข็น เช่น จากหน้าโรงเรียนถึงห้องเรียน ทางไปห้องน้ำและโรงอาหาร เป็นต้น หากมีเด็กที่มีความบกพร่องทางสายตาอยู่ในโรงเรียน ควรจัดบริเวณอาคารให้ราบเรียบ ไม่ควรมีสสิ่งกีดขวางเพราะอาจเกิดอันตรายได้

7. รูปแบบการจัดห้องเรียน จัดเหมือนกับห้องเรียนเด็กปกติ ดังนี้

- โต๊ะครู อาจไว้มุมใดมุมหนึ่งของห้อง
- กระดานดำจัดไว้หน้าห้อง
- กระดานป้ายนิเทศ แผนภูมิ แผนที่ รูปภาพต่าง ๆ ติดไว้ที่ผนังห้อง
- โต๊ะเก้าอี้ ควรเหมาะสมกับวัยของเด็ก เก้าอี้สามารถวางแขนได้ตั้งแต่ระดับศอกไปจนถึงมือ

การจัดโต๊ะเรียนควรจัดให้เหมาะสมและเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน อาจจัดเป็นกลุ่ม หรือจัดแบบเรียงแถวหน้าเข้ากระดาน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ของกิจกรรม

8. ผู้สำหรับเก็บเอกสาร คู่มือครูตลอดจนสื่อ อุปกรณ์ แฟ้มข้อมูลประจำตัวเด็ก แบบกรอกความก้าวหน้ารายบุคคล และผลงานนักเรียน เป็นต้น

9. ที่ว่างสำหรับประกอบกิจกรรม

สื่อ อุปกรณ์และเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

ในการจัดการเรียนร่วมสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษนั้น จำเป็นจะต้องจัดเตรียมสื่อ เครื่องมือ และอุปกรณ์ที่จำเป็นนอกเหนือจากวัสดุ อุปกรณ์บางอย่างที่ใช้ร่วมกับเด็กปกติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2527) ได้สรุปสื่อ เครื่องมือและอุปกรณ์ที่จำเป็นแก่เด็กพิเศษประเภทต่างๆ ดังนี้

เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

1. เครื่องช่วยฟังเฉพาะตัวของเด็กทุกคนที่ทางโรงเรียนต้องจัดหาให้เหมาะสมกับการได้ยินของเด็กแต่ละคน

2. เครื่องบันทึกเสียง เครื่องรับวิทยุ

3. เครื่องฝึกพูดแบบกลุ่ม เช่น เครื่องในระบบคลื่นวิทยุ หรือในระบบคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า เป็นต้น

4. เครื่องแสดงภาพคลื่นเสียง

5. กระจกเงาสำหรับฝึกอ่านริมฝีปากและฝึกพูด

6. เครื่องตรวจสอบแบตเตอรี่

7. เครื่องดนตรีประกอบจังหวะ

8. เครื่องดนตรีที่ใช้จำแนกระดับเสียง เช่น tone bar เป็นต้น

9. เครื่องขยายเสียงระบบลูป สำหรับห้องฝึกพูด

10. เครื่องสอนพูดระบบ เอฟ.เอ็ม. หรือเครื่องบันทึกเสียงที่เป็นภาพคลื่นเสียง
11. สื่ออื่น ๆ ที่ใช้สำหรับการฝึกพูดและฝึกฟัง

*หมายเหตุ รายการที่ 2, 5, 9 และ 10 โรงเรียนอาจเลือกซื้อได้ตามความเหมาะสม
เด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น

1. Slate
2. Stylus
3. เครื่องพิมพ์ดีดอักษรเบรลล์
4. เครื่องมือเรขาคณิต
5. ลูกคิด
6. กระดานกราฟ
7. ไม้เท้าสำหรับฝึก
8. กระดาษสำหรับทำแม่พิมพ์เบรลล์
9. เครื่อง Thermoform
10. แวนขยาย
11. เครื่องบันทึกเสียง
12. แผนทีนูน ภาพนูน
13. อุปกรณ์เครื่องมืออื่น ๆ ที่ปรับสภาพความต้องการเด็ก

เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายและสุขภาพควรมีอุปกรณ์พิเศษดังนี้

1. โต๊ะยืน
2. โต๊ะเก้าอี้
3. โต๊ะที่ปรับความสูงของขาได้
4. ขาหยั่ง
5. เก้าอี้รถเข็น
6. แผ่นพลาสติกเจาะเป็นรูครอบแทนพิมพ์
7. ที่เปิดหน้าหนังสือ
8. ที่สำหรับเขียนบนเตียงและบนรถเข็น
9. หมวกกันน็อค
10. ไม้ค้ำยัน
11. ดินสอขนาดใหญ่

12.ไม้เท้า

13.เครื่องช่วยเดิน (Walker)

14.รถลาก (Cart) ที่มีน้ำหนักยึดพอสมควร หรือรถเข็น

15.อุปกรณ์ที่ใช้ในห้องน้ำ เช่น ราวจับใกล้โถส้วม ที่นั่งพิเศษสำหรับโถส้วม

เป็นต้น

16.อุปกรณ์ เครื่องมืออื่น ๆ ตามความจำเป็น

เด็กปัญญาอ่อน

สื่อการเรียนการสอนของเด็กปัญญาอ่อนอาจใช้ในลักษณะเดียวกับเด็กปกติได้ แต่ต้องมีปริมาณมากขึ้นเพราะ เด็กเหล่านี้ต้องฝึกทำซ้ำ ๆ หลาย ๆ ครั้ง ควรใช้สื่อที่เป็นของจริง สื่อที่ขนาดใหญ่ สีสวยงาม และมีความคงทน